

Robert Kurek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Ekonomii, Zarządzania
i Turystyki, Katedra Finansów i Rachunkowości
rrkurek@poczta.onet.pl

INICJATYWY NA RZECZ ZBLIŻENIA REGULACJI I SYSTEMÓW NADZORU NAD FIRMAMI UBEZPIECZENIOWYMI DZIAŁAJĄCYMI GLOBALNIE¹

Streszczenie: W opracowaniu przedstawione zostały rozwiązania i inicjatywy podejmowane przez różne instytucje międzynarodowe i stowarzyszenia, które mają na celu zbliżenie regulacji i systemów nadzoru nad firmami ubezpieczeniowymi działającymi globalnie. Ich przeanalizowanie i ocena umożliwiły wskazanie korzyści, które dzięki nim są możliwe do uzyskania. Ponieważ na poziomie globalnym trudno o „wspólne regulacje”, podejmowane działania i inicjatywy we fragmentaryczny sposób prowadzą do konwergencji systemów nadzoru, jednak w związku z tym, że zapewniają organom nadzoru większą efektywność w procesach nadzorowania, ułatwiają zakładom ubezpieczeń prowadzenie działalności, a w skali makro pozwalają na minimalizację zagrożeń o charakterze systemowym, wszelkie próby zestandaryzowania regulacji i nadzoru należy uznać za właściwe i jak najbardziej pożądane.

Słowa kluczowe: firmy ubezpieczeniowe aktywne globalnie, regulacje, organy nadzoru.

Klasyfikacja JEL: G28, L51.

INITIATIVES FOR THE CONVERGENCE OF SUPERVISION REGULATIONS AND SYSTEMS OF GLOBALLY OPERATING INSURANCE COMPANIES

Abstract: This study presents solutions and initiatives, undertaken by different international institutions and associations, aimed at the convergence of supervision regulations and systems in companies operating globally. Through analysing and evaluating them

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

it was possible to identify the benefits which such convergence could bring. Since it is difficult to establish “common regulations” at a global level, the activities and initiatives undertaken can ensure only a fragmentary convergence of supervision systems. However, because even partial convergence provides a higher efficiency of supervisory procedures, facilitates the operations of insurance institutions and, on the macro scale, helps minimise systemic threats, it seems evident that any attempts to standardize regulations and supervision should be regarded as appropriate and highly desirable.

Keywords: globally operating insurance companies, regulations, supervisory organs.

Wstęp

Liberalizacja międzynarodowych powiązań finansowych i postępujące zmiany w globalnej architekturze finansowej powodują, że działalność aktywnych międzynarodowo i globalnie firm ubezpieczeniowych wymaga uregulowania niektórych aspektów ich funkcjonowania. W ślad za ich międzynarodową aktywnością powinny pójść także kwestie nadzorowania, tzn. powinny być ujednolicane, mieć globalny charakter i najlepiej, aby były prowadzone przy zastosowaniu zbliżonej metodologii nadzoru.

Celem opracowania jest przeanalizowanie i ocena inicjatyw, które są podejmowane przez rządowe i pozarządowe instytucje, a które mają na celu zbliżenie regulacji, reżimów nadzorczych i metodologii nadzoru w odniesieniu do aktywnych globalnie firm ubezpieczeniowych² oraz wskazanie potencjalnych korzyści, jakie dzięki tym procesom są możliwe do uzyskania.

1. Organizacja nadzoru nad globalnymi firmami ubezpieczeniowymi

Wprawdzie tytuł tego punktu sugeruje, że jakieś instytucje lub struktury nadzorcze sprawują nadzór nad firmami ubezpieczeniowymi działającymi globalnie, jednak w rzeczywistości tak się nie dzieje. Funkcjonujące i już ukształtowane w różnych krajach organizacje nadzoru ubezpieczeniowego są od siebie niezależne i nieskorelowane (wyjątkiem jest UE – o czym poniżej). Odmienne wyglądają kwestie uregulowania zasad działania organów

² W praktyce regulacja i nadzór są dziedzinami często ze sobą powiązanymi [Łańcucki 2010] i pomimo że zagadnienie to często odnosi się do rynku finansowego jako całości, problematyka podjęta w opracowaniu skupi się na sektorze ubezpieczeniowym.

nadzoru, niekompatybilne są reżimy nadzorcze, a różnice pojawiają się także w sferze nadzoru właściwego, odnoszącego się do metod postępowania i wdrażania konkretnych czynności nadzorczych.

Na coraz bardziej jednolitych rynkach finansowych naturalnym zjawiskiem jest rosnąca potrzeba zbliżenia regulacji i sposobów nadzoru [Mérő 2008], a ponieważ „rynki finansowe są rynkami europejskimi i światowymi, a nie wyłącznie krajowymi, to ich nadzór musi być również nadzorem europejskim i światowym” [Barroso 2009]. Zdefiniowanie właściwych środków nadzoru nad podmiotami o charakterze globalnym nie jest jeszcze ujęte w sposób kompleksowy, jednak już pojawiają się stosowne działania, jak i podejmowane są pierwsze inicjatywy w tym kierunku.

2. Inicjatywy i działania na rzecz zbliżenia regulacji i systemów nadzoru nad firmami ubezpieczeniowymi działającymi globalnie

Na forum UE od czasu powstania jednolitego rynku ubezpieczeniowego zaistniały prawne warunki do ponadnarodowej współpracy między organami nadzoru, jednak dopiero dyrektywa Solvency II pozwoliła w szerszym zakresie dysponować narzędziami, które kompleksowo umożliwiają nadzorowanie panoeuropejskich firm i grup ubezpieczeniowych. W sferze regulacji i struktur nadzoru decydujące było ustanowienie w 2011 r. Europejskiego Systemu Nadzoru Finansowego (ESNF) oraz delegacji dla Komisji Europejskiej do przyjmowania aktów poziomu 2 i 3 (wiążących prawnie) przygotowywanych przez EIOPA³, będącego częścią sieci Europejskich Urzędów Nadzoru (European Supervisory Authorities – ESA). Istotne było również wskazanie kwestii, w których EIOPA jest uprawniony do wiążącej prawnie mediacji pomiędzy lokalnymi organami nadzoru. Ustanowienie mechanizmu ustalania nadzorczy grupowego spowodowało, że nadzór nad grupami w UE przestał być jedynie nadzorem „uzupełniającym”, zajmującym się jedynie kwestiami specyficznymi dla grupy, a stał się nadzorem „kompleksowym”, o decydujących uprawnieniach i silniejszej pozycji w stosunku do uprawnień nadzorczy lokalnego. W celu zapewnienia odpowiedniego nadzoru nad ubezpieczeniowymi grupami kapitałowymi, gdy stanowią one część struktury finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej, dokonano także

³ EIOPA – Europejski Urząd Nadzoru Ubezpieczeń i Pracowniczych Programów Emerytalnych (European Insurance and Occupational Pensions Authority).

odpowiednich zmian [FICOD 1]. Standaryzacji nadzorowania grup na forum UE sprzyjają również przepisy w zakresie uproszczenia możliwości transferu kapitału pomiędzy podmiotami grupy, celem chronienia przed niewypłacalnością [Weber 2010]. Można stwierdzić, że na forum UE system nadzoru został „ujednolicony” i wprawdzie istnieją jeszcze drobne rozbieżności, jednak w materii nadzorowania ponadnarodowo aktywnych firm ubezpieczeniowych regulacje unijne są najbardziej zaawansowanym i zunifikowanym organizmem na świecie.

W pewnych obszarach zarówno przepisy, jak i procedury nadzorcze obowiązujące w UE „wychodzą” poza jej obszar terytorialny i mogą „obowiązywać” w innych krajach świata. Jest to możliwe w sposób pośredni w związku z obowiązującą pod rządami Solvency II procedurą uznawania równoważności systemów nadzoru ubezpieczeniowego krajów spoza UE (*third country equivalence*). Przeprowadzany „test” równoważności to weryfikacja, czy system nadzoru danego państwa trzeciego jest zbliżony z unijnym zarówno w sferze regulacyjnej, jak i ścisłego nadzoru [EIOPA 2010]. Dyrektywa Solvency II przewiduje trzy obszary, w których ocena równoważności może być dokonana: nadzór nad reasekuracją, wypłacalność grupy, nadzór nad grupą [Solvency II]. Unijna koncepcja nadzoru jest jedną z najnowocześniejszych i najbardziej kompleksowych regulacji nadzorczych na świecie i jest traktowana jako rozwiązanie sprawdzone i godne naśladowania [Schneider 2011]. Poprzez proces równoważności unijny reżim nadzorczy staje się powoli wzorem dla wielu krajów trzecich, a ustalone w ramach Solvency II zasady są powszechnie znane i akceptowalne oraz „przenoszą się” do innych regionów świata. Pomimo że uprawnienia unijnych organów nadzoru są ograniczone wyłącznie do tych globalnych grup ubezpieczeniowych, które są aktywne zarówno w UE, jak i w krajach trzecich, to konieczna przy tym współpraca pomiędzy nadzorcami powoduje, iż wzrasta kompatybilność różnych reżimów nadzorczych. W ramach dążenia do międzynarodowej spójności nadzorów UE jest liderem, a wdrażając własne regulacje, podejmuje próbę wpływu na kształt międzynarodowej konwergencji systemu regulacyjno-nadzorczego [Larosière Report 2009].

Podstawowe zasady i zalecenia w dziedzinach dotyczących nadzoru i regulacji sektora ubezpieczeń opracowuje i publikuje IAIS⁴. Wypracowane przez IAIS podstawowe zasady ubezpieczeń (*insurance core principles* – ICP), oprócz tego, że stanowią podstawę do oceny ustawodawstwa, systemów i procedur nadzorczych w zakresie ubezpieczeń, wyznaczają standardy nadzoru

⁴ IAIS (International Association of Insurance Supervisors) – Międzynarodowe Stowarzyszenie Organów Nadzoru Ubezpieczeniowego.

obowiązujące na całym świecie. Założeniem przygotowywanej przez IAIS inicjatywy wspólnych ram nadzoru (regulacji prawnych) – ComFrame⁵ – jest ujednolicenie zasad nadzoru nad międzynarodowo aktywnymi grupami ubezpieczeniowymi (IAIGs⁶). Konstrukcja ComFrame obejmuje dwie płaszczyzny regulacji: pierwsza jest ukierunkowana na ocenę kompleksowego ryzyka pojawiającego się w działalności IAIGs (działalność i struktura grupy), a druga dotyczy sposobów nadzorowania (m.in. zasady kooperacji pomiędzy organami nadzoru, zakres kompetencji w przypadku sytuacji konfliktowych). ComFrame pozwala na nadzorczą ocenę działalności aktywnych międzynarodowo grup ubezpieczeniowych na bazie skonsolidowanego, zintegrowanego i scentralizowanego zarządzania ryzykiem i kapitałem (w przypadku wielu indywidualnych nadzorów narodowych nie zawsze jest to możliwe) i w pewnym uproszczeniu można przyjąć, że w sferze nadzorczej „naśladuje” rozwiązania unijne. Wprawdzie ComFrame „celuje” w IAIGs, to jednak jego wdrożenie (przewidziane po 2013 r.) daje szansę na zbieżność regulacyjną determinującą ramy prawne dotyczące funkcjonowania zakładów ubezpieczeń, jak i przełoży się na zwiększenie możliwości kooperacji i współpracy pomiędzy organami nadzoru [Kading i Madeiros 2011, s. 413], kompatybilność reżimów nadzorczych i zbliżenie systemów nadzoru na całym świecie.

Pomysł ustanowienia globalnych kolegiów nadzorczych (działających międzysektorowo) zawierał już Raport Grupy Larosiere’a z 2009 r. Mają one operować na podstawie wytycznych FSB⁷ – szczególnie w odniesieniu do instytucji finansowych istotnych z punktu widzenia ryzyka systemowego, tzw. SIFIs⁸. Wśród SIFIs, obok banków, miałyby się także znaleźć ponadnarodowe firmy ubezpieczeniowe, które mają charakter globalny i istotne znaczenie w kontekście monitorowania ryzyka systemowego. Bezpośrednią konsekwencją takiej kategoryzacji byłaby konieczność specjalnego nadzoru i obowiązek uwzględnienia dodatkowych zasad kapitałowych [KPMG 2011]. Jednak wciąż jeszcze (stan na marzec 2012 r.) trwa debata na temat tego, czy zakłady ubezpieczeń należy traktować jako „ważne systemowo instytucje finansowe”. W opinii reprezentantów firm ubezpieczeniowych nie stwarzają one ryzyka systemowego, a projekty zaleceń FSB zostały opracowane

⁵ ComFrame (Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups) – Wspólne Ramy Nadzoru nad Międzynarodowo Aktywnymi Grupami Ubezpieczeniowymi.

⁶ IAIGs (Internationally Active Insurance Groups) – Międzynarodowo Aktywne Grupy Ubezpieczeniowe.

⁷ FSB (Financial Stability Board) – Rada Stabilności Finansowej.

⁸ SIFIs (Systemically Important Financial Institutions) – Ważne Systemowo Instytucje Finansowe.

dla sektora bankowego i powinny mieć zastosowanie wyłącznie do banków [CEA 2011].

Poza działaniami instytucji, organizacji i stowarzyszeń, które mają na celu zbliżenie regulacji i konwergencję systemów i sposobów nadzoru, inicjatywy i działania w tym zakresie są podejmowane również w skali indywidualnej przez same organy nadzoru. Mowa o międzynarodowych porozumieniach pomiędzy organami nadzoru (*memorandum of understanding* – MoU), które mogą mieć charakter dwu- lub wielostronny. Procesom spójnego nadzorowania na poziomie globalnym specjalny charakter nadała inicjatywa IAIS z 2007 r. dotycząca wielostronnego porozumienia (*multilateral memorandum of understanding* – MMoU). Jej celem jest międzynarodowa koordynacja procesu licencjonowania, współpraca między różnymi ciałami nadzorczymi, wymiana informacji i zacieśnianie wielostronnych relacji z najważniejszymi partnerami w układzie globalnym [IAIS 2007]. System memorandum przyczynia się do tworzenia standardowych, międzynarodowych procedur, co zbliża praktyki nadzorcze i sposoby nadzorowania na całym świecie [Kading i Madeiros 2011, s. 412].

Aktywne międzynarodowo i globalnie firmy ubezpieczeniowe, świadome faktu, że zwiększenie współpracy i kooperacja pomiędzy organami nadzoru jest dla nich rozwiązaniem korzystnym, także podejmują inicjatywy i lobbują na rzecz wdrożenia takich rozwiązań, które mają im ułatwić prowadzenie działalności. Wprawdzie początkowo dotyczyło to tylko rynku UE, ale już w czerwcu 2004 r. EFR⁹, jako „reprezentant” europejskich grup finansowych, zaproponował koncepcję *lead supervisor* (nadzoru głównego, prowadzącego), która miała usprawnić funkcjonowanie nadzoru nad unijnymi podmiotami sektora finansowego. Zainicjowanie kształtu ujednoliconego systemu nadzoru obowiązującego w całej UE przez podmioty podlegające ocenie nadzorczej miało miejsce wcześniej, zanim jeszcze stosowne regulacje pojawiły się w dyrektywach unijnych [Kurek 2008].

Zbliżenie regulacji i systemów nadzoru odbywa się także na innych płaszczyznach, pośrednio z nimi powiązanych. Można tu wyróżnić działania w zakresie ujednolicania standardów rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, aktywność w zakresie ujednolicania zasad kalkulacji i technik aktuarialnych czy nawet przyjmowanie przez agencje ratingowe zbliżonych formuł oceny działalności (wypłacalności). Nie bez wpływu na kwestie regulacji i nadzoru na rynku ubezpieczeniowym w ujęciu globalnym pozostają także postanowienia wielostronnego porozumienia ustanawiającego prawnotraktatowe ramy międzynarodowego handlu usługami – GATS [Arkel 2011].

⁹ EFR – European Financial Services Round Table (www.efr.be).

Pozwoliły one na utworzenie systemu jasnych i przejrzystych reguł w międzynarodowym handlu usługami, zagwarantowanie sprawiedliwego i równego traktowania wszystkich uczestników porozumienia oraz zapewniły równy dostęp do rynków poprzez sukcesywną liberalizację handlu, polegającą na ograniczaniu lub znoszeniu środków niekorzystnie oddziałujących na handel usługami, przy uwzględnieniu poziomu rozwoju oraz celów polityki narodowej członków GATS.

3. Zbliżanie regulacji i systemów nadzoru nad firmami ubezpieczeniowymi działającymi globalnie – korzyści możliwe do uzyskania

System pozarządowych instytucji nie ma uprawnień, by stanowić o regulacjach i tworzyć bezpośrednio normy prawne lub nakazywać przyjmowanie określonych rozwiązań w układzie narodowym lub globalnym (jedynie w obszarze Unii Europejskiej jej organy mogą stanowić prawo). Instytucje i stowarzyszenia najczęściej generują sygnały ostrzegawcze, przygotowują lub bezpośrednio lobbują na rzecz przyjęcia określonych rozwiązań. Istotą sprawy jest jednak to, że instytucje te wyznaczają kierunki i najważniejsze reguły gry, które mogą się stać obligatoryjne dla wszystkich podmiotów wchodzących w skład systemu. Co prawda na poziomie globalnym trudno o „wspólne” regulacje, jednak nawet tylko ich „zbliżanie” (konwergencja) oraz próby ujednolicenia systemów nadzoru mogą wpływać na globalną architekturę regulacyjną i nadzorczą. Próby uzyskania wzmocnionego, spójnego i sprawnego międzynarodowego systemu regulacji i zasad nadzorowania bez wątpienia leżą w interesie tych, którzy nadzorują, tych, którzy są nadzorowani, jak i pozostałych uczestników rynku ubezpieczeniowego.

Korzyścią dla firm ubezpieczeniowych działających globalnie jest minimalizowanie (nawet eliminowanie) rozdzwiku między własnymi sposobami zarządzania a wymogami nadzorczymi określanymi w różnych krajach. Rozwiązany staje się także problem wynikający z niejednolitego charakteru informacji oraz różnic w systemach raportowania, a także nadzorczych norm ostrożnościowych, następuje też dopasowanie do realiów funkcjonowania całej grupy, co jest korzystne z perspektywy kosztów i nie pogłębia różnic w warunkach prowadzenia działalności podmiotów nadzorowanych.

Uregulowania prawne nadające organom nadzoru stosowne instrumentarium nadzorcze, kompatybilność reżimów i międzynarodowa spójność nadzoru przekładają się na sprawowanie „właściwego” nadzoru nad firmami aktywnymi w układzie globalnym. Pojawiają się korzyści z podjętej współpracy

między nadzorcami, możliwości zmniejszenia kosztów, a wyznaczone procedury, jasno określona odpowiedzialność i ustalone kompetencje zwiększają efektywność i ogólnie rozumianą skuteczność nadzorowania, co pozytywnie wpływa także na jakość sprawowania nadzoru na poziomie krajowym. Wszystkie inicjatywy zmierzające do ujednolicenia systemów regulacyjno-nadzorczych umożliwiają także ograniczenie zjawiska arbitrażu regulacyjnego i nadzorczego, co nie stawia dostawców usług ubezpieczeniowych z niektórych krajów (o zaostrożnym reżimie nadzorczym) w słabszej pozycji konkurencyjnej w stosunku do tych koncernów światowych, których nadzory macierzyste w liberalny sposób podchodzą do swoich zadań.

Z procesów konwergencji korzystają także klienci globalnych firm, bowiem „przerzucane” na nich koszty nadzoru są niższe, a nadzorcza ocena globalnej działalności ujęta w sposób kompleksowy zwiększa ich bezpieczeństwo. Ponieważ organy nadzoru nie mają służyć jedynie operacjom ostrożnościowym w każdej z nadzorowanych instytucji, lecz występować w interesie dobra publicznego, oprócz zbliżenia reguł mikroostrożnościowych (międzynarodowe zbliżenie standardów regulacyjnych i sposobów nadzoru) pojawia się konieczność ustanowienia reguł makroostrożnościowych, odnoszących się do ryzyka systemowego [Viñals i in. 2010]. Koherencja międzynarodowych regulacji pozwala na zapewnienie równych reguł gry na globalnie zintegrowanym rynku usług ubezpieczeniowych, a nadzorowanie aktywnych globalnie firm ubezpieczeniowych, według ujednoliconych zasad, jest w stanie zapewnić bezpieczeństwo obrotu wszystkim uczestnikom tego rynku. W obu przypadkach (regulacje i nadzór) możliwe jest ukształtowanie nowoczesnego i konkurencyjnego światowego rynku ubezpieczeniowego.

Wszelka aktywność instytucji i stowarzyszeń międzynarodowych to forum do podejmowania wspólnych działań w celu rozwiązywania problemów wykraczających swoim zasięgiem poza obszar jednego kraju. Wprawdzie wszystkie regulacje zainicjowane przez międzynarodowe (międzyrządowe, pozarządowe) instytucje są wyrazem dominacji interesów finansowych danego sektora gospodarki [Nosiadek 2011], jednak nie ma w tym nic złego, dopóki regulacje te są optymalne z punktu widzenia równowagi i skorelowane z interesami wszystkich uczestników.

Zakończenie

Firmy ubezpieczeniowe działające globalnie funkcjonują w środowisku, które teoretycznie jest ujednolicone w sferze zasad (wiele systemów nadzorczych bazuje na zasadach nadzoru opracowanych przez IAIS), jednak różnorodne

na poziomie regulacji i stosowanych praktyk nadzorczych. Kwestiami związanymi z regulacją rynku ubezpieczeniowego i nadzorem ubezpieczeniowym na poziomie globalnym zajmują się różne instytucje międzynarodowe i stowarzyszenia. Pierwsze struktury nadzorcze, których istotą działania jest sprawowanie „ponadnarodowego” nadzoru nad firmami ubezpieczeniowymi, jak i podejmowane działania i inicjatywy dotyczące kwestii globalnego nadzorowania, należy uznać za właściwe i jak najbardziej pożądane. Pomimo wspólnych celów rozwiązania te wciąż jeszcze mają charakter fragmentaryczny i nadal brak jest spójnych, kompleksowych ram, które umożliwiłyby stosowanie i egzekwowanie minimalnych standardów regulacyjnych, identyfikowanie zagrożeń w skali globalnej oraz koordynację nadzoru na poziomie ogólnoświatowym.

Pomimo inicjatyw w zakresie wspólnych regulacji i zbliżania systemów nadzoru podstawowym problemem pozostaje przywiązanie do suwerenności w prowadzeniu polityki ekonomicznej większości państw świata. Jest to zresztą naturalne i zrozumiałe – państwa chcą zachować posiadaną przewagę konkurencyjną będącą efektem ustanowienia regulacji z ich punktu widzenia korzystnych [Nosiadek 2011]. Można jednak pokusić się o stwierdzenie, że w pełni zintegrowanego i stabilnego światowego rynku ubezpieczeniowego nie uda się osiągnąć, dopóki zostanie utrzymany system narodowego, suwerennego nadzoru finansowego, nawet jeśli miałby on być „uzupełniany”, „koordynowany” czy oparty na „wspólnych ramach nadzoru”. Docelowego kształtu zorganizowania globalnego systemu regulacji i nadzoru nikt nie jest w stanie jeszcze wypracować, a istniejące rozwiązania, prowadzone prace i proponowane inicjatywy należy traktować jako konieczny etap przejściowy.

Bibliografia

- Arkel, J., 2011, *International Trade Agreements and their Impact on the Regulation and Supervision Insurance Services*, w: *The Future of Insurance Regulation and Supervision: A Global Perspective*, Liedtke, P.M., Monkiewicz, J. (eds.), Palgrave, New York, s. 433–436.
- Barroso, J.M., 2009, w: *Komisja wzmacnia nadzór finansowy w Europie*, <http://www.euractiv.pl/gospodarka/arttykul/komisja-wzmacnia-nadzor-finansowy-w-europie-001280> [dostęp: 25.09.2009 r.].
- CEA, 2011, *CEA response to the FSB consultation on Effective Resolution of SIFIs*, http://www.cea.eu/uploads/Modules/Publications/cea_response_to_the_fsb_consultation_on_effective_resolution_of_sifis.pdf [dostęp: 13.01.2012].

- EIOPA, 2010, *The methodology for equivalence assessments by CEIOPS under Solvency II*, 12 November 2010, CEIOPS-DOC-94–10.
- FICOD 1 (nowelizacja) – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady o konglomeratach finansowych z 5 lipca 2011 r. zmieniająca dyrektywy 98/78/WE, 2002/87/WE i 2006/48/WE (dodatkowy nadzór nad podmiotami konglomeratu finansowego) oraz dyrektywę Solvency II (2009/138/WE).
- IAIS, 2007, *Multilateral Memorandum of Understanding on Cooperation and Information Exchange*, Februar 2007, http://www.iaisweb.org/__temp/IAIS_MMoU.pdf [dostęp: 12.02.2012].
- Kading, L.B., Madeiros, L., 2011, *Insurance Regulation: Mutual Recognition, Equivalence and International Standards*, w: *The Future of Insurance Regulation and Supervision: A Global Perspective*, Liedtke, P.M., Monkiewicz, J. (eds.), Palgrave, New York.
- KPMG, 2011, *Recovery and resolution Plans for Insurance*, August 2011, <http://www.kpmg.com/pl/pl/issuesandinsights/articlespublications/strony/raport-kpmg-recovery-and-resolution-plans-for-insurance.aspx> [dostęp: 13.02.2012].
- Kurek, R., 2008, *Koncepcja nadzoru wiodącego (lead-supervisor) nad rynkiem finansowym UE*, w: *Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku*, Ronka-Chmielowiec, W. (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław, s.181–188.
- Larosière Report, 2009, *The high-level group on financial supervision in the EU*, Bruksela 25.02.2009 r., http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosi%C3%A9re_report_pl.pdf, s. 65–75 [dostęp: 12.02.2012].
- Łańcucki, J., 2010, *Nowe ramy nadzoru nad europejskim rynkiem usług finansowych*, Prawo Asekuracyjne, nr 1, s. 4.
- Mérő, K., 2008, *Konwergencja sfery nadzoru w Europie – praktyka i potencjalne struktury w przyszłości*, http://www.rf.edu.pl/uploads/media/K_MeroPL.pdf, s. 2, [dostęp: 27.02.2012].
- Nosiadek, G., 2011, *Globalna architektura finansowa po kryzysie*, Myśl Ekonomiczna i Polityczna, nr 3, s. 31.
- Schneider, J., 2011, *Solvency II im internationalen aufsichtswettbewerb*, http://www.gdv.de/Downloads/Themen_2011/Finanzen_und_Aufsicht/SolvencyII_achte_int_Konferenz_2011_Vortrag_Schneider.pdf [dostęp: 20.11.2011].
- Solvency II – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (2009/138/WE).
- Viñals, J., Fiechter, J., Pazarbasioglu, C., Kodres, L., Narain, A., Moretti, M., 2010, *Shaping the New Financial System*, IMF Staff Position Note, SPN/10/15, October 3.
- Weber, R., 2010, *Konsolidierte Überwachung, Konzern und Haftungsfragen* http://eiz.freelinks.ch/fileadmin/Dokumente/2010/Web_Side.1pdf.pdf [dostęp: 12.02.2011].